

**LELAGON JARWAN GRUP BAND PENTUL KUSTIK LAN LELAGON BARAT
(TINTINGAN SASTRA BANDHINGAN)**

SHELVY SANDRAWATI

S-1 Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya
shelvysandrawati@mhs.unesa.ac.id

Prof. Dr. Hj. Darni, M.Hum

Dhosen Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya

ABSTRAK

Pentul Kustik minangka *youtuber* kang duwe titikan khas, yaiku ngripta lelagon Jawa asil terjemahan saka lelagon barat kang nganggo basa asing. Grup Band kang dipandhegani dening Topan Yuro, Raphael Argase, Rosa Andhika, Yoga Kiswara, lan Ixnatius Damar kalebu sawijine grup kang prodhuktif. Iki bisa dideleng saka akehe lagu kang diripta saka asil terjemahane lagu barat. Cakepan kang diripta dening Pentul Kustik uga narik kawigaten tumrape panliten, saengga ndadekake lelandhesan anggane panliten kepengn nliti. Panliten iki nggunakake tintingan sastra bandingan, amarga panliten pengin mangerteni bedane cakepan asli yaiku kang nggunakake basa barat lan cakepan asil pangripta Pentul Kustik kang wis mawa basa Jawa.

Underan panliten iki yaiku (1) Kepriye kreativitas panjarwa sajrone lelagon Jawa jarwan? (2) Kepriye makna kang kinandhut sajrone lelagon Jawa Jarwan lan lelagon Barat? Dene ancane panliten iki yaiku (1) Kanggo mangerteni tingkat kreativitas panjarwa sajrone njarakake lelagon Jawa asil jarwan. (2) Kanggo njlentrehake makna kang kinandhut sajrone lelagon Jawa asil jarwan lan Lelagon Barat. Panliten iki mujudake sawijine panliten kang asipat dheskriptif kualitatif komparatif. Pamilihe tembung ing panliten iki uga dadi kawigaten tumrap panliti, amarga pamilihe tembung bisa ndadekake titikan utawa daya kreativitas pangripta.

Sawuse njingglengi objek panliten bisa kaandharake bab kreativitas Pentul Kustik kanthi jlentreh kaya ing ngisor iki. Lelagon mawa basa Inggris mau bisa dijarwakake kanthi kreativitas pilihan tembung: 1) Pamilihe tembung nganggo wujud tembung apa anane yaiku, pangripta njarakake lagu-lagu barat nganggo basa Jawa tanpa ngowahi dawa cendhake wilangan lan pas tegese. 2) Pamilihe tetembungan kang bisa dijarwakake kanthi pas, kanthi nylarasake *structure* basa Jawa. 3) Kajarwakake nganggo tembung liya kang tegese padha utawa meh padha. Kanthi mangkono panjarwa kudu pinter golek tetembungan kang mathis, supaya tembung kang dipilih bisa pas karo titilaras lan tegese. Dene bab makna kaperang dadi loro, yaiku lelagon kang duwe makna Tresna marang Jalu estri lan lelagon kang duwe makna tresna marang Gusti.

Tembung Wigati: Lelagon, Kreatifitas, Sastra

BAB I

PURWAKA

Isine bab I iki bakal ngandharake (1) lelandhesan panliten, (2) underan panliten, (3) ancane panliten, (4) paedah panliten, (5) watesan panliten, lan (6) jlentrehan tetembungan.

1.1 Lelandhesan Panliten

Sastra minangka wujud lan asil saka karya seni kang objeke yaiku manungsa lan basa minangka pirantine (Semi, 1988:8). Kasusastran Jawa modern tuwuh lan ngrembaka nganti saiki (Hutomo, 1975:20). Kaya dene karya-karya kang wis ana ing jaman saiki. Karya-karya mau awujud geguritan, cerkak, cerbung, novel lan lagu. Kabeh iku diarani utawa mlebu ing lingkup sastra mligine sastra modern. Gegayutan karo bab iku bisa ditegesi yen sastra lan manungsa ora kena dipisahake. Karya sastra

ripta saka kedadean utawa prastawa kang dialami dening pangriptane.

Miturut Rass sajrone Darni (2016:4) sastra Jawa modern duweni genre-genre sastra kang mirip karo sastra barat yaiku carita cekak padha karo *shortstory*, carita sambung padha karo *long story*, guritan utawa puisi modern padha karo *poem*, lan novel. Kabeh sastra kang wis kasebut kuwi diwujudake lumantar basa. Sajrone bebrayan, basa dadi piranti kang wigati amarga basa dadi sarana kanggo *interaksi*. Tanpa anane basa, manungsa ora bakal bisa medharake apa kang ana sajrone pamikire marang wong ing sakiwa tengene.

Lelagon utawa tetembungan yaiku asil reripta karya sastra kang awujud rerencening tetembungan. Asil saka tetembungan iku mau banjur ditembangake lan ngasilake cengkoklan suara, saengga tetembungan iku mau tansah saya endah (Poerwadaminto, 1937:255).

Tetembangan meh memper karo geguritan yaiku saka tata tatanane.

Lelagon jarwan anggitane Pentul Kustik dadi salah siji jinis lelagon kang narik kawigatene panliti amarga panliti pancen seneng karo jinis-jinis lagu jawa. Saliyane iku lelagon-lelagon kang diripta duweni makna-makna kang maneka warna. Ana kang mujudake makna kang cundhuk karo basa sumbere uga ana kang mlenceng saka basa sumbere. Nalika pangripta nerjemahake kanthi padha karo makna umume bakal diarani penerjemah kang setya nanging nalika penerjemah mlenceng saka makna asline bisa diarani yen pangrita duweni kreativitas. Mula makna sajrone lelagon kang dibandhingake sajrone panliten iki.

Pentul Kustik minangka *youtuber* kang duweni ciri khas ngripta lelagon Jawa asil jarwan saka lelagon barat kang nganggo basa asing. Pentul Kustik dipandhegani dening Topan Yuro, Raphael Argasae, Rosa Andhika, Yoga Kiswara, lan Ixnatius Damar. Pangripta iki kalebu pangripta kang prodhuktif. Karyane bisa dideleng ing *youtube* kalebu lelagon Wong Edan jarwan saka lagu barat The Man Who Can't be Moved, Teplok jarwan saka Flashlight, Sewu Taun jarwan saka Thousand years, Langit Kebak Bintang jarwan saka Sky Full of Stars, lan isih akeh maneh karyane. Pentul Kustik wiwit ngripta lelagon taun 2015 kaitung patang taun teka saiki, nanging senajan isih patang taun nanging jenenge wis kondhang nganti mlebu salah sijine tv swasta. Grup iki kabentuk saka kumpulan bocah kos ing Yogyakarta.

Panliten kang nganggo tintingan sastra bandhingan dianggep angel tumrap mahasiswa, kanthi alasan kurange bahan, ruwet, lan *referensi* kang winates. Alesan-alesan kaya mangkono kang njalari panliti saya nemen anggone kepengin weruh. Lumantar tugas akhir panliti bakal sinau luwih jero ngenani sastra bandhingan.

Sastra bandhingan yaiku kajian sastra kang mbandhingake sastra antarane negara siji lan sijine sarta mbandhingake sastra klawan bidhang liya minangka sakabehe aspek kang wigati ana ing panguripan (Damono, 2005:02). Sastra bandhingan duweni rong aliran yaiku aliran Perancis utawa aliran lawas, lan aliran Amerika. Aliran Amerika uga diarani aliran anyar amarga aliran iki tuwuh saka pangrembakane aliran Perancis (Hutomo, 1993:1).

Sastra bandhingan minangka kagiyatan mbandhingake karya siji lan karya liyane kanthi aspek kang memper utawa meh padha. Miturut Hutomo (1993:11) praktik sastra bandhingan ing Negara kulonan lan Negara wetanan umume adhedhasar afinitas, tradhisi lan pengaruh. Ing panliten iki panliti bakal nggunakake landhesan afinitas lan pengaruh. Afinitas asale saka basa latin *ad* (cedhak) lan *finis* (wates). Afinitas sajrone sastra bandhingan gegayutan karo unsur intrinsik kayata tema, alur, amanat, lsp. Dene pengaruh, ing panliten iki nengenake bab terjemahane.

Lelagon jarwan anggitane grup band Pentul Kustik iki nggunakake basa Jawa dene lelagon barat

nggunakake basa asing (Inggris). Bab kang narik kawigaten saka rong objek iki yaiku kreativitas pangripta ing saben-saben lagu. Kanthi andharan ing ndhuwur muga-muga bisa menehi kawruh tumrap pamaos.

1.2 Uderan Panliten

Adhedhasar landhesan panliten ing ndhuwur, underan panlitene kaya ing ngisor iki:

- (1) Kepriye kreativitas panjarwa sajrone lelagon jarwan?
- (2) Kepriye makna sajrone lelagon jarwan lan lelagon barat?

1.3 Ancas Panliten

Adhedhasar underan panliten ing ndhuwur, bisa didudut ancane panliten kaya ing ngisor iki:

- (3) Kanggo ngerteni tingkat kreativitas panjarwa sajrone njarakake lelagon jarwan.
- (4) Kanggo njlentrehake makna sajrone lelagon jarwan lan lelagon jarwan.

1.4 Paedah Panliten

Panliten iki dikarepake bisa menehi paedah tumrap pangrembakane kasusastran jawa mligine bab sastra bandhingan. Paedah panliten iki yaiku:

- (5) Tumrap pangrembakane sastra Jawa modern, bisa menehi sumbang sih referensi tumrap panliten sabanjure mligine nambahi cacah panliten kanthi tintingan sastra bandhingan.
- (6) Tumrap pamaos, bisa menehi wawasan ngenani paedah tintingan sastra bandhingan yaiku mbandhingake karya sastra saka rong pangripta.
- (7) Tumrap piwulang sastra, bisa nambahi wawasan lan mbiyantu para mahasiswa sinau bab sastra mligine sastra bandhingan.

1.5 Watesan Panliten

Wewatesane panliten diperlokake supaya panliten bisa *fokus* marang apa kang diteliti. Sawijining panliten kudu diwatesi supaya ora kekamban anggone nlinti samubarang bab saengga ndadekake panliten ora *fokus*. Bab-bab kang bakal diteliti ing panliten iki yaiku lelagon jarwan mligine bab kreativitas penerjemahan lan makna cakepan sajrone lelagon kasebut.

Isine bab I iki ngenani (1) landhesane panliten, (2) punjer lan underane panliten, (3) ancane panliten, (4) paedahe panliten, (5) watesane panliten, lan (6) panjlentrehe tetembungan. Luwih jangkepe diandharake ing ngisor iki.

BAB II

TINTINGAN KAPUSTAKAN

2.1 Panliten Sadurunge kang Saemper

Panliten saemper kang migunakake tintingan sastra bandhingan kanggo mbedhah karya sastra wis nate digunakake sadurunge, kayata Eka Putri Rahmayanti, jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2011 kanthi irah-irahan “Warisan sajrone Novel Pethite Nyai Blorong Anggitane Peni lan Novel The Testamen Anggitane John Grisham”. Panliten kasebut ngandharake hukum warisan negara Indonesia lan hukum warisan negara Amerika.

Panliten liyane diadharake Cynthia Alifia Putri Yuwono, jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2011 kanthi irah-irahan “Tindak Degsiya sajrone Novel Rembulan Ndhuwur Blumbang Anggitane Sunarko Budiman lan Novel Runaway Wife Anggitane Margaret Way. Panliten kasebut ngandharake ngenani tindak degsiya kang duweni *motif* utawa jalaran kang beda. Nadif Dwi Saputra, jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2006 uga nliiti bab sastra bandhingan kanthi irah-irahan “Konvensi Cita Detektif ing Cerbung Salindri Kenya Kebak Wewadi Anggitane Pakne Puri lan Novel Misteri Tragedi Rumah Warisan Anggitane S. Mara GD”.

Panliten-panliten ing ndhuwur wis kerep diteliti lan objek kang diteliti uga nengenake unsur intrinsike. Dene kang bakal dirembug ing panliten iki yaiku ngenani ciri khas utawa kerativitase wong Jawa kang nerjemahake lelagon barat (basa Inggris) dadi lelagon kanthi basa Jawa.

2.2 Musik

Miturut Syafiq (2003:203) musik minangka seni kang njlentrehake gagasan utawa idhe lumantar swara kang duweni unsur arupa melodi, irama lan harmoni, sarta duweni unsur liya minangka panyengkuyung yaiku wujud gagasan, sipat lan werna swara. Musik disuguhake kanthi nggayutake unsur-unsur kayata basa, solah bawa, utawa swara.

2.2.1 Unsur Musik

Musik kang apik lan endah miturut Banoe (2003:288) yaiku music kang duweni unsur-unsur melodi, ritme, lan harmoni. Saliyane iku anggone nyuguhake music uga disengkuyung karo *elemen-elemen* music liyane supaya katon luwih endah.

Miturut Banoe (2003:286) *elemen-elemen* music utawa unsur-unsur music diperang dadi 3 kaya ing ngisor iki.

2.2.1.1 Musik Sound (Suara Musik)

Musik sound yaiku swara musik kang ngandharake ngenani (1) nada (*tone*), (2) *tinggi* nada (*pitch*), (3) werna swara (*timbre*), lan *names of the notes*. Andharan luwih jangkepe kaya mangkene.

(1) Nada (*tone*) yaiku swara kang duweni *frekuensi* tartamtu kang diwujudake kanthi lmbang tartamtu (Banoe, 2003:292). Dhuwur orane nada gumantung saka *frekuensi* kasebut (Sukohardi, 2012:5).

(2) *Tinggi Rendah Nada (pitch)* yaiku ketepatan nada sajrone *frekuensi* tartamtu, kanthi pirembagan kang wis disarujuki dening para ahli (Banoe, 2003:336). Pamanggih kasebut cundhuk karo pangertene *pitch* miturut Syafiq (2003:237) yen *pitch* minangka *tingkatan* nada kanthi *frekuensi* tartamtu.

(3) Werna Swara (*timbre*) yaiku rong werna nada kang duweni *frekuensi* lan *amplitude* padha, nanging beda sumber.

2.2.1.2 Musical Notation (Notasi Musik)

Musical notation (Notasi musik) yaiku swara musik kang ngandharake ngenani (1) tempo, (2) *dinamik*, lan (3) polatan (*ekspresi*). Andharan luwih jangkepe kaya mangkene.

(1) Tempo yaiku cepet alone lagu utawa *instrument* (Syafiq, 2003:300). Kanggo menehi karakter tumrap lagu, *composer* menehi tempo kang cundhuk karo watak saben-saben lagu. Tempo minangka salah sawijine unsur musik kang paling penting utawa paling dhasar (Sitompul, 1986:105).

(2) *Dynamics* (Petujuk Dinamik) yaiku tanda kang digunakake kanggo mbedakake kakuatan swara (Sukohardi, 2012:64). Selaras karo tempo, sajrone lagu uga ana owah-owahan dinamik.

(3) *Expression* (polatan) yaiku kepriye pawongan medharake pangrasa sumirat saka salah sawijine lagu. Ekspresi uga bisa diarani *penghayatan*, *penjiwaan*, utawa *pembawaan* (Syafiq, 2003:94).

2.2.1.3 Element of Theory (Unsur Teori)

Element of Theory (unsur teori) yaiku unsur-unsur teori kang ngrembug ngenani (1) ritme, (2) birama, (3) tangga nada, lan (4) tanda kunci. Andharan luwih jangkepe kaya mangkene.

(1) *Rhythm* (ritme) yaiku langkah kang duweni aturan (Banoe, 2003:358). Sajrone lagu, dideleng saka vocal utawa instrumene kalebu alunan swara kang duweni aturan. Dadi ritme dadi salah sawijine bab kang wigati.

(2) *Metrum* (birama) yaiku bagean kang digunakake kanggo mantha ukara sajrone lagu supaya duweni ukuran kang padha kanthi tanda itungan utaw angka tartamtu (Banoe, 2003:55).

(3) *Scales* (tangga nada) yaiku urutan nada kang disusun kanthi duweni jenjang (Banoe, 2003:406). Dene miturut Syafiq (2003:205) tangga nada minangka susunan nada kang dironce dadi saoktaf (do-re-mi-fa-sol-la-si-do).

(4) *Key Signature* (tanda kunci) yaiku tanda nada dhasar kangge miwiti lagu. Saben-saben lagu ora mesthi duweni nada dhasar kang padha. Mula, dibutuhake tanda kunci.

2.3 Struktur Lirik

Lagu kang endah ora mung duweni music kang apik nanging uga lirik ing njerone kudu tata supaya tema lan makna sajrone lagu bisa ditampa dening para pamiyarsa. Mula nalika nulis lagu pangripta kudu pinter anggone milih tembung supaya bisa mujudake lagu kang endah. Bab kang kudu digatekake nalika nulis lagu yaiku struktur lirik. Kang kalebu struktur lirik yaiku pamilihe tembung, majas, rima, lan puwakanthi.

2.3.1 Pamilihe Tembung

Lagu minangka salah sawijine wujud karya sastra kang bisa menehi panglipur tumrap para pamiyarsane. Sajrone panulisan lirik utawa cakepan, pangripta kudu nggatekake bab tembung. Mula, pamilihe tembung (*diksi*) mujudake cara kanggo milih tetembungan kang bisa nuwuhake efek tartamtu saka pachelathon utawa reriptan sastra (sudjiman, 1993: 13).

Pamilihe tembung dadi salah siji cara anggone pangripta medharake makna, saliyane kuwi uga kanggo medharake *style* sajrone karyane. Miturut Leech lan Short *makna style* luwih nengeneke marang pangerten cara panganggone basa sajrone *konteks* tartamtu, marang pangripta tartamtu kanggo tujuan tartamtu, lan sapanunggalane (Nurgiyanto, 1995: 276). Basa dadi sarana kang digunakake ing pamilihe tembung.

2.3.2 Lelewane Basa

Lelewane basa (*gaya bahasa*) minangka salah siji cara panganggone basa kanthi mligi kanggo mujudake fungsi tartamtu. Sajrone karya sastra, istilah *gaya* utawa *style* ngandhut teges carane pangripta ngandharake gagasane kanthi nggunakake *media* basa kang endah lan duweni *makna* kaanan kang bisa nggawa pangaribawa pamikire, rasa lan nepsune pamaos Aminuddin, 2000: 72).

Karya sastra kang apik mesthi duweni bagean kag nggunakake lelewane basa. Lelewane basa bisa njalari tuwuh *nilai seni* sajrone karya sastra. Saliyane iku, lelewane basa utawa (*gaya*) uga digunakake kanggo medharake maksud lan tujuan karya sastra kuwi diripta. Miturut Salbach *gaya* minangka *simbol* kaendahan, minangka samubarang kang suci, minangka samubarang kang endah, lan minangka wewujudan manungsa iku dhewe (Aminuddin, 2000: 72). Lagu kalebu karya sastra kang duweni daya kawigaten tumrap pamiyarsane. Lelewane basa dadi bab kang banget digatekake supaya lagu kasebut luwih endah.

2.3.2.1 Lelewaning Basa Penegasan

Sajrone lagu ana tembung-tembung kang pancen disengaja ditulis supaya luwih cetha maknane. Tembung-tembung kuwi mau bisa diwedharake lumantar lelewane basa yaiku lelewane basa penegasan. Lelewane basa penegasan minangka salah siji jinis *gaya Bahasakiasan* kang digunakake kangge menehi kesan lan pangaribawa tumrap pamaose.

1) Antiklimaks

Antiklimaks yaiku lelewaning basa kang nggambarake samubarang kanthi cara nyebutake kanthi runtuting tetembungan kang sansaya suwe saya cilik tatarane (Ratna, 2009: 440). Antiklimaks uga bisa diarani lelewaning basa kang isine ngurutake tataran kang paling penting tumuju tataran kang ora penting.

2) Klimaks

Klimaks yaiku lelewaning basa kang nyebutake tetembungan kang urut lan duweni teges sansaya mburi sansaya dhuwur tingkatane (Ratna, 2009: 441). Isa uga ditegesi yen klimaks sawijining lelewaning basa kang ngandhut runtutan pikiran kang saya suwe sansaya dhuwur tingkatane tinimbang tembung sing sadurunge. Klimaks yaiku walikane saka antiklimaks.

3) Pleonasme

Pleonasme yaiku sawijining lelewaning basa kang menehi katrangan marang sawijining tembung kanthi cara diluwih-luwihake, kang sejatine duweni teges padha (Ratna, 2009: 441).

4) Retoris

Retoris yaiku sawijining lelewaning basa kang nggunakake ukara takon kang sejatine ora perlu ana wangsulan amarga wangsulane wis cetha (Ratna, 2009: 443).

2.3.2.2 Lelewaning Basa Pambandhing

Lelewane basa pambandhing yaiku lelewane basa kang digunakake kanggo mbandhingake samubarang supaya luwih cetha ancas lan pangaribawane tumrap pamaos.

1) Personifikasi

Personifikasi yaiku sawijining lelewaning basa pambandhing kang mbandhingake anane samubarang kang mati kaya-kaya urip amarga tata runtuting tetembungan kaiket karo sesipataning manungsa (Ratna, 2009: 446).

2) Metafora

Metafora yaiku lelewaning basa kang nuduhake sawijining teges tartamtu kang dibandhingake karo perkara liya. Metafora ora migunakake tembung pambandhing (Pradopo, 2002: 62). Metafora yaiku bentuk basa *figuratif* kang mbandhingake sawijining perkara karo perkara liyane sing pancen ora sairip. Mula sajrone metafora ana rong perkara, yaiku perkara kang dibandhingake lan pambandhinge.

3) Alegori

Alegori yaiku sawijining lelewaning basa kang duweni karep mbandhingake rong ukara adhedhasar pepadhan (*persamaan*) kanthi wutuh utawa sawijining *perupamaan* (Ratna, 2009: 444).

2.3.2.3 Lelewaning Basa Pertentangan

Lelewane basa *pertentangan* yaiku jinise lelewane basa kang duweni ciri mbangetake. Bisa diarani yen jinis *majas* iki medharake tembung kanthi makna sing

ora sanyatane. Tujuwan panganggone *majas* iki supaya pamaos bisa luwih *tertarik* karo apa kang diwaca.

1) Hiperbola

Hiperbola yaiku salah sawijining lelewaning basa kang nambai tetembungan supaya katon mbangetake utawa duweni rasa luwih (*berlebih-lebihan*) saka tembung asline. Hiperbola yaiku sawijining lelewaning basa kang ngandhut ukara kang digedhe-gedhekake supaya bisa nambahi rasa marang sawijining poerkara (Keraf, 2007: 135).

2) Litotes

Litotes yaiku salah sawijining lelewaning basa kang nggambarake sawijining kaanan nggunakake tetembungan-tetembungan kang ora padha kaya kanyatan utawa sawalikane saka kanyatan. Litotes uga bisa didarani sawijining lelewaning basa kang duweni karep nggambarake sawijining kaanan nanging kanthi cara alus, samar utawa *merendahkan diri* (Ratna, 2009: 445).

2.3.2.4 Lelewaning Basa Sindiran

Lelewane basa *sindiran* minangka lelewane basa kang medharake maksud kanthi cara *nyidhir*.

1) Ironi

Ironi yaiku sawijining lelewaning basa kang duweni karep nuduhake makna nggunakake pasemon kang alus. Ironi uga bisa ditegesi lelewaning basa kang nuduhake makna sawijining bab nanging nggunakake *sindiran* (Ratna, 2009: 447).

2) Sinisme

Sinisme yaiku sawijining lelewaning basa kang duweni karep padha kaliyan ironi, nanging sinisme luwih nggunakake pasemon sing kasar. Tetembungan kang digunakake kanggo nyemoni yaiku tetembungan kang kalebu kasar (Ratna, 2009: 447).

2.3.3 Rima

Rima, ing jagade sastra uga diarani *pengulangan* swara saengga nuwuhake *musikalisasi* utawa *orchestra*. Miturut Pradopo, 2005: 22 suara duweni fungsi yaiku, mbangetake nalika geguritan diwacakake, nuwuhake rasa, nuwuhake bayangan kang cetha, nuwuhake swasana kang mirungan, sarta minangka rerenggan sajroning geguritan. Adhedhasar wujud kang dirangkep bisa *vokale*, *konsonane*, utawa tembung. Adhedhasar panggone bisa ing awal, ing tengah, utawa ing pungkasan larik. Wujud kaperang dadi telu yaiku, onomatope, lan *pengulangan* ungkapan (Rokhmansyah, 2014: 23).

2.3.4 Purwakanthi

Pandhapuke rong tembung yaiku purwa lan kanthi ndadekake tembung purwakanthi. Purwakanthi duweni teges runtute swara, sastra lan tembung ing mburine. Purwakanthi kaperang dadi telu yaiku:

(1) Purwakanthi Guru Swara

Purwakanthi guru swara kedadean adhedhasar runtute swara sing ana ing tembung ngarep lan tembung kang ana ing mburine. Purwakanthi swara iki yaiku gabungan saka tembung purwa lan kanthi, tegese purwa kanthi kang kadhapuk kanthi wewaton swara lan paugeran swara. Swara kang ana ing wiwitan diganti utawa digandheng maneh ana ing gatra mburine (Padmosoekotjo, 1953:59). Bisa diarani yen gatra mburine swara meh padha karo gatra ngarepe.

(2) Purwakanthi Guru Sastra

Purwakanthi guru sastra kedadean adhedhasar runtute swara konsonan tembung ngarep lan tembung mburine. Perangane ukara ing sisi mburi nunggal sastra utawa nunggal aksara karo perangane ukara ing ngarep.

(3) Purwakanthi Lumaksita

Endahe cakepan utawa lirik sajroné lagu mesthi gayut karo basane. Purwakanthi basa utawa lumaksita iki minangka unen-unen kang kadhapuk saka rong gatra. Pungkasané gatra kapisan dadi wiwitane gatra kapindho. Purwakanthi basa digunakake supaya reriptane lagu duweni unsur kaendahan/ estetika sarta nuduhake marang pamiyarsa yen ukara kang digunakake pangripta duweni makna.

2.4 Sastra Bandhingan

Sastra bandhingan minangka jarwan saka basa Inggris yaiku *Comparative Literature* utawa saka basa Perancis yaiku *La Literature Comparee*. Miturut Damono (2005:02) sastra bandhingan yaiku kajian sastra kang mbandhingake sastra antarane negara siji lan sijine sarta mbandhingake sastra klawan bidhang liya minangka sakabehe aspek kang wigati ana ing panguripan. Mula bukane sastra bandhingan minangka ilmu duweni rong aliran. Kaping pisan yaiku aliran Perancis utawa Aliran Lawas. Diarani lawas amarga laire ing Perancis lan dipandhegani dening para pamikir Perancis. Aliran kaping pindho yaiku Aliran Amerika utawa Aliran Anyar. Diarani aliran anyar amarga aliran iki tuwuh saka pangrembakane Aliran Perancis (Hutomo, 1993:1).

Aliran Perancis duweni panemu yen sastra bandhingan yaiku kagiyatan mbandhingake rong karya sastra saka rong negara kang beda. Panemu iki uga disengkuyung dening aliran Amerika. Nanging saliyane panemu kuwi, aliran Amerika nambahi maneh yaiku sastra bandhingan minangka kagiyatan mbandhingake karya sastra karo bidhang ilmu liya kayata filsafat, sejarah, agama, lan sapiturute.

Miturut Hutomo (1993:11-13) sastra bandhingan cundhuk marang telung bab yaiku:

1) Afinitas

Tembung afinitas asale saka basa latin *ad* (cedhak) lan *finis* (wates). Dadi afinitas gegayutan karo unsur

intrinsik sajrone karya sastra kayata tema, alur, gaya, amanat lan sapanunggalane kang dadi sumber kanggo nulis karya sastra.

2) Tradhisi

Tradhisi minangka aspek kang gegayutan karo mula bukane karya sastra. Karya sastra kang lair luwih dhisik dianggep dadi sumber sastra sabanjure.

3) Pengaruh

Istilah kang kang nuwuhake anane adaptasi, sanduran, terjemahan lan transformasi kang gegayutan karo saperangan utawa sakabehe unsur karya sastra.

Saliyane telung bab kang diandharake ing ndhuwur isih ana maneh bab kang perlu diandharake cundhuk karo underan panliten yaiku,

4) Terjemahan

Terjemahan yaiku alih basa saka basa kang disilih. Tegese alih basa saka basa sumber menyang basa sabanjure. Damono (2005:40-41) ngandharake yen sejarah sastra ndonya wis ngakoni yen *ketidaksetiaan* utawa *kekeliruan* nalika proses nerjemahake kala-kala bisa ndadekake daya kawigaten tumrap pamaos.

Gegayutan karo bab ing ndhuwur, landhesan panliten iki yaiku afinitas lan pengaruh mligine bab terjemahan. Hutomo (1993: 9-11) ngandharake yen ruwang lingkupe sastra bandhingan ana wolu yaiku:

- 1) Mbandhingake rong karya sastra kang duweni basa kang bener-bener beda.
- 2) Mbandhingake rong karya sastra saka negara kang beda nanging nganggo basa kang padha ateges basa padha dialek beda.
- 3) Mbandhingake rong karya sastra saka negara sing beda nanging asal negara pengarang padha.
- 4) Mbandhingake karya sastra salah sawijine pengarang wiwit ing negara asale karo karya sastra sawise dadi warga negara liya.
- 5) Mbandhingake karya sastra sawijine pengarang kang wis dadi warga negara sawijine Negara tartamtu (dudu negara kelairane) karo karya sastra sawijine pengarang saka negara liya.
- 6) Mbandhingake karya sastra sawijine pengarang kang nulis rong basa, yaiku nganggo basa dhaerah lan sing ditulis nganggo basa Indonesia utawa basa manca liyane.
- 7) Mbandhingake rong karya sastra saka rong pengarang warga negara Indonesia sing nulis karya ing basa asing kang beda.
- 8) Mbandhingake rong karya sastra wong manca sing urip ing salah sawijine Negara karo karya asli saka negara kang dinggoni.

Andharan ngenani wolung ruwang lingkup sastra bandhingan ing ndhuwur, kang dadi objek panliten iki

yaiku mbandhingake rong karya sastra kang bener-bener duweni basa kang beda.

2.5 Landhesan Teori

Sawijine panliten ora bakal kaleksanan kanthi lancar yen ora ana landhesan teori kang cetha. Landhesan teori digunakake supaya apa kang diteliti bisa cundhuk karo underan panliten. Sajrone panliten iki ana bab-bab kang luwih ditengenake.

Lirik lagu utawa cakepan minangka salah sawijine karya sastra kang bisa ditindingi kanthi maneka warna cara. Salah sawijine yaiku kanthi ancangan sastra bandhingan. Sastra bandhingan iki bakal mbandhingake objek kang bakal diteliti yaiku lagu Jawa jarwan anggitane Grup Band Pentul Kustik lan lagu barat. Kanggo nithingi bab iki panliti nggunakake ancangan sastra bandhingan pamawase Damono yaiku bab jarwan.

BAB III

METODHE PANLITEN

Metode minangka salah sawijine cara panliti kanggo ancangan supaya asil saka apa kang diteliti bisa dipertanggungjawabake. Ing bab iki bakal diandharake ancangan panliten, sumber dhata lan dhata, sarta metode lan *teknik* kang digawe sajrone panliten iki.

3.1 Ancangan Panliten

Sajrone ancangan panliten iki, yen diwawas saka konsep, lelandhesan teori sajroning panliten iki yaiku nganggo metodhe dheskriptif kualitatif komparatif. Panliten kang nganggo metodhe kualitatif asipat dheskriptif yaiku nyathet kanthi rinci lan tliti sakabehing kahanan kang dideleng, dirungu, lan diwaca sarana wawanrembug, foto, tape recorder, lan liya-liyane. Metodhe dheskriptif kang dikumpulake awujud tembung-tembung, gambar, lan ora awujud angka (Endraswara, 2003:3).

Metodhe dheskriptif kualitatif nyuguhake dhata kanthi cara dheskripsi kang adhedhasar kasunyatan lan nggunakake basa minangka medhia kanggo mangsuli. Panliten iki uga kalebu panliten kang asipat komparatif. Komparatif saka basa *inggris* yaiku *comparation* kang duweni teges perbandhingan. Dadi panliten komparatif asipat mbandhingake bab kang padha saka rong fakta utawa luwih. Saka andharan kuwi mau, panliten iki ditindakake nganggo landhesan dheskriptif kualitatif komparatif supaya bisa ngolehake informasi ngenani lelagon Jawa terjemahan anggitane grup band Pentul Kustik lan lelagon barat kanthi akurat lan jelas.

3.2 Sumber Dhata lan Dhata

Panliten ora bakal katindakake tanpa anane sumber dhata lan dhata. Saka anane dhata lan sumber dhata bisa dingerteni kepriye Teknik lan metodhe kanggo

nganalisis dhata kang dibutuhake utawa dingo nalika proses panliten. Ing perangan iki bakal diandharake dhata kang ana sesambungane karo tintingan sastra bandhingan.

3.2.1 Sumber Dhata

Sumber dhata minangka bab kang wigati nalika nindakake panliten. Sumber dhata yaiku subjek kang nuduhake asal usule objek. Sajrone panliten iki, sumber dhatane diperang dadi loro yaiku sumber dhata primer lan sumber dhata sekunder. Sumber dhata primer yaiku sumber dhata kang menehi katrangan langsung ngenani objek. Sumber dhata primer ing panliten iki yaiku video lelagon terjemahan anggitane Pentul Kustik lan video lelagon barat kang cundhuk klawan lelagon terjemahan kasebut. Dene sumber dhata sekunder yaiku sumber dhata kang ora menehi dhata kanthi langsung. Ing panliten iki kang dadi sumber dhata sekunder yaiku buku lan referensi kang gegayutan karo objek yaiku sastra bandhingan.

Sumber dhata kang bakal diandharake ing panliten iki yaiku:

No.	Judhul Lelagon Terjemahan	Katragan	Judhul Lelagon Barat	Katragan
1.	Wong Edan	WE	The Man Who Can't Be Moved	TMW CBM
2.	Tak Marem-Maremke	TMM	I Don't Wanna Miss a Thing	IDWM T
3.	Kecut	KCT	Magic	Mgc
4.	Teplok	TPL	Flash Light	FL
5.	Sewu Taun	ST	Thousand Years	TY
6.	Sawijining Dina	SD	Story of My Life	SML
7.	Langit Kebak Bintang	LKB	Sky Full of Stars	SFS
8.	Bali	BL	Home	HM
9.	Rak Eling	RE	Faded	FD
10.	Aja Gawe Gela	AGG	Don't Let Me Down	DLM D

3.2.2 Dhata

Dhata yaiku cathetan arupa kasunyatan (Arikunto, 2006:118). Dhata kang ana sajrone panliten iki yaiku tetembungan, frase, lan intrinsic sajrone lelagon jarwan anggitane grup band Pentul Kustik lan lelagon Barat. Unsur-unsur kasebut selaras karo tintingan sastra bandhingan.

3.3 Teknik Ngumpulake Dhata

Metodhe panliten minangka tatacara kang bakal ditindakake sajrone panliten. Sajrone metodhe iki ana kang diarani Teknik ngumpulake dhata. Teknik iki minangka

langkah kapisan kanggo ngolehake dhata sajrone panliten. Dhata ora bakal diasilake yen ora ana Teknik iki.

Metodhe kang digunakake sajrone panliten iki yaiku teknik nyimak lan nyathet. Teknik nyathet yaiku teknik ngumpulake dhata kanthi cara nyathet asile nyimak. Sawise nggunakake teknik nyathet, panliti banjur njabarake lan ngelompokake dhata (Sudaryanto sajrone Muhammad, 2011:211). Panliti bisa maca lan njingglengi maneh kanggo nemokake asil panaliten kang kinandhut sajroning teks kang katindakake kanthi *objektif* lan *sistematis*.

3.3.1 Klasifikasi Dhata

Klasifikasi dhata ditindakake supaya nggampangake panliti kanggo nganalisis dhata. Tahap klasifikasi iki kanggo nggolongake dhata miturut kategori tartamtu banjur diperang. Klasifikasi iki ditindakake adhedhasar:

- 1) Memper orane teges sajrone Lelagon Jarwan lan Lelagon Barat.
- 2) Makna sajrone Lelagon Jarwan lan Lelagon Barat.

3.3.2 Kodhing

Kodhing yaiku menehi kode lan tandha saka dhata kang wis dipilih. Dhata banjur diseleksi miturut underan panliten. Kode lan tandha digunakake supaya panliti lueih gampang anggone nganalisis.

Tuladha : 1) **Nalika sesok aku pas dhewean (TPL 1, 1)**

Teges : a. 1) kanggo nuduhake nomer urut pethikan

b. **Nalika sesok aku pas dhewean** nuduhake pethikan. c. **TPL, Pd 1, Gt 1** nuduhake kode utawa tandha. **TPL** nuduhake irah-irahan saka lelagon yaiku Teplok. **1** (ngarep dhewe) nuduhake pada manggone pethikan. **1** (nomer loro) nuduhake gatra manggone pethikan.

3.4 Teknik Analisis Dhata

Teknik analisis dhata sajrone panliten iki yaiku ngolah dhata kang wis dikumpulake yaiku lelagon jarwan aggitane grup band Pentul Kustik lan lelagon barat. Teknik kasebut katindakake kanthi nengake bab-bab kang cundhuk karo underan panliten yaiku ngenani kreativitas pangaripta kalebu unsur intriknsik lan makna sajrone lelagon kasebut. Pangolahan dhata kasebut ditindakake kanthi trap-trapan kaya mangkene:

- 1) Nglumpukake dhata yaiku lelagon Jawa terjemahan grup band pentul kustik lan lelagon barat kanthi cara ngrungokake, maca, lan nyathet.
- 2) Dhata kang wis diklumpukake banjur diwenehi klasifikasi lan kodhifikasi kanggo nggampangake menehi tandha tumrap objek kang kapilih.
- 3) Dhata kang wis diwenehi tandha lan tetenger banjur dijingglengi lan dianalisis miturut underan panliten yaiku ngenani kreativitas pangaripta kalebu unsur

intrinsik lan makna sajrone lelagon kasebut kanthi teori Damono bab terjemahan.

- 4) Sawise dianalisis banjur menehi dudutan saka asil panliten kasebut.

3.5 Cara Panulise Asil Panliten

Tatacara panulisan asil panliten yaiku asile panliten ditulis kanthi cara sistematika skripsi kaya ing ngisor iki:

- BAB I** : PURWAKA, kang isine lelandhesane panliten, underan panliten, ancas panliten, paedah panliten, lan wewatesan panliten.
- BAB II** : TINTINGAN KAPUSTAKAN, kang isine panliten sadurunge kang saemper, lirik utawa cakepan, struktur guritan, sastra bandhingan, landhesan teori.
- BAB III** : METODE PANLITEN, kang isine ancangan panliten, sumber data lan data, metode lan teknik kang diperang dadi papat yaiku tata cara ngumpulake data, klasifikasi data, tata cara ngolah data, lan tata cara nulis asile panliten.
- BAB IV** : ANDHARAN ASILING PANLITEN, kang isine mujudake andharan saka asiling panliten.
- BAB V** : DUDUTAN LAN PAMRAYOGA, kang isine dudutan lan pamrayoga.

BAB IV ANDHARAN PANLITEN

Panliten mawa irah-irahan Lelagon Jarwan Grup Pentul Kustik lan Lelagon Barat kanthi Tintingan Sastra Bandhingan iki winates mligi bab kreativitas panjarwa lan makna cakepan sajrone lelagon kasebut, dene tatarane niti yaiku kanthi metodhe dheskriptif kualitatif komparatif. Panliten kang nganggo metodhe kualitatif asipat dheskriptif yaiku nyathet kanthi rinci lan tliti sakabehing kahanan kang dideleng, dirungu, lan diwaca sarana wawanrembug, foto, tape recorder, lan liya-liyane. Metodhe dheskriptif kang dikumpulake awujud tembung-tembung, gambar, lan ora awujud angka (Endraswara, 2003:3).

Metodhe dheskriptif kualitatif nyuguhake dhata kanthi cara dheskripsi kang adhedhasar kasunyatan lan nggunakake basa minangka sarana kanggo mangsuli. Panliten iki uga kalebu panliten kang asipat komparatif. Komparatif saka basa Inggris yaiku *comparison* kang nduweni teges perbandingan. Panliten komparatif asipat mbandhingake bab kang padha saka rong *fakta* utawa luwih. Saka andharan kuwi mau, panliten iki ditindakake nganggo landhesan dheskriptif kualitatif komparatif supaya bisa ngolehake informasi ngenani lelagon Jawa

terjemahan anggitane grup band Pentul Kustik lan lelagon barat kanthi akurat lan jelas.

4.1 Kreativitas Panjarwa

Kreativitas terjemah bisa kaandharake adhedhasar dhata cathetan arupa lirik lagu jarwan. Dhata kang ana sajrone panliten awujud tetembungan, frase, lan intrinsik sajrone Lelagon Jarwan anggitane Band Pentul Kustik lan lelagon Barat. Unsur-unsur kasebut selaras karo tintingan sastra bandhingan. Dene carane nemtokake yaiku teknik nyimak lan nyathet. Teknik nyathet yaiku teknik ngumpulake dhata kanthi cara nyathet asile nyimak. Sawise nggunakake teknik nyathet, panliti banjur njabarake lan ngelompokake dhata (Sudaryanto sajrone Muhammad, 2011:211). Panliti bisa maca lan njingglengi maneh kanggo nemokake asil panliten kang kinandhut sajroning *teks* kang katindakake kanthi *objektif* lan *sistematis*.

Sabanjure panliti perlu nindakake *klasifikasi* dhata kanggo nggampangake nganalisis. Klasifikasi katindakake kanggo nggolongake dhata miturut kategori tartamtu banjur diperang. Klasifikasi iki ditindakake adhedhasar memper orane teges sajrone Lelagon Jarwan lan Lelagon Barat, karo asline.

Lagu kang endah ora mung nduweni musik kang apik nanging uga lirik ing njerone kudu tata supaya tema lan makna sajrone lagu bisa ditampa dening para pamiyarsa. Mula nalika nulis lagu pangripta kudu pinter anggone milih tembung supaya bisa mujudake lagu kang endah. Bab kang kudu digatekake nalika nulis lagu yaiku struktur lirik. Kang kalebu struktur lirik yaiku pamilihe tembung, majas, rima, lan puwakanthi.

Lelagon Jarwan Grup Band Pentul Kustik cacahé akeh nanging ora kaimpun dadi siji. Kanggo nggampangake panliti perlu njinisake lan njupuk saperangan minangka objeke. Wujud lagu jarwan Basa Jawa anggitane Grup Band Pentul Kustik lan kreativitasé bakal kaandharake ing ngisor iki.

4.1.1 Lelewane Basa

4.1.1.1 Hiperbola

Lelewane basa hiperbola, yaiku pamilihe basa kang ngemu surasa mbangetake. Panliten iki akeh banget nggunakake lelewane basa hiperbola sajrone lirik jarwane.

- (1) *Suwe sedhela* (WE 9,1)
Gotta stand my ground (TMWCBM 9, 1)

- (2) *Panas pa udan* (WE 9,2)
Even if it rains or snows (TMWCBM 9, 1)

Pethikan kapisan tinemu ing lelagon ‘Wong Edan’ kang wis dijarwakake saka lagu Barat yaiku ‘*The Man Who Cant be Moved*’. Panganggone tembung suwe, sedhela, panas, lan pa udan, nggambarake wektu kang suwe banget. Kaya-kaya salawase wektu ketiga nganti

rendheng apa rendheng nganti ketiga, suwe banget anggone tetep ngenteni wong kang ditresnani.

4.1.1.2 Pleonasme

Lelewane basa Pleonasme yaiku sawijining lelewaning basa kang menehi katrangan marang sawijining tembung kanthi cara diluwih-luwihake, kang sejatine nduweni teges padha (Ratna, 2009: 441). Lagu Jawa kang ana sajrone panliten iki ora kabeh nggunakake lelewane basa Pleonasme kepara mung salagu yaiku ‘Wong Edan’ minangka asil jarwan saka lagu barat ‘*The Man Who Can’t Be Moved*’. Pethikan kang nuduhake panganggone lelewane basa pleonasme ing lagu kasebut yaiku kaya ing ngisor iki.

- (3) *Ora elek sandhange* (WE 13,3)
There are no holes in his shoes (TMWCBM 13, 3)
- (4) *Ning rusak uripku* (WE 13, 4)
But a big holes in his world (TMWCBM 13, 4)

Gatra-gatra kasebut kaandharake menawa paraga sandhang panganggone wis persis wong edan nanging sejatine ya ora kaya wong edan satemene. Sing diarani wong edan mesthi wis ora mapakne sandhangane luwih-luwih ana sing wis lali nganggo sandhangan. Dadi lirik kuwi mau mung pengin oleh sensasi ben disawang wong. Jan-jane sandhangane ora elek, nanging uripe sing rusak. Menawa kang dikarepake, sikap utawa tingkah lakune kang nganeh-anehi, mula diarani rusak.

4.1.1.3 Alegori

Lelewane basa alegori yaiku pamilihe tembung kanggo mbandhingake tembung liyane kanthi pepadhanan. Panliten iki nggunakake lelewane basa alegori ing lagu ‘Tak Marem-maremake’ asil jarwan saka lagu barat ‘*I Don’t Wanna Miss A Thing*’. Pethikan kang nuduhake panganggone lelewane basa alegori yaiku kaya mangkene.

- (5) *Lila aku melek ngrungokke ambeganmu* (TMM 1,1)
I could stay awake just to here you breathing (IDWMT 1, 1)

Mesthine ngrungokake iku nganggo kuping, ora nganggo mripat. Pamilihe tembung melek kanggo ngrungokake ambeganmu karepe wong bisane ngrungokake mesthi wae yen wonge ora turu (melek), nanging ngrungokake ambegan mujudake pakaryan kang ora umum. Jalaran ambegan kuwi sipate alus banget. Anggone ngrungokake mesthi butuh *konsentrasi* mulane kajaba kuping kudu mripate ya melek. Lirik Jawa lan lirik Inggris maknane padha ing larik iki. Kabeh nduweni tujuan mbandhingake mripat klawan kuping.

4.1.1.4 Metafora

Metafora yaiku lelewaning basa kang nuduhake sawijining teges tartamtu kang dibandhingake karo perkara liya. Metafora ora migunakake tembung pambandhing nanging luwih menyang teges kiasan. Tuladhane kapisan tinemu ing lagu Jawa ‘Tak Marem-maremake’ asil jarwan saka lagu barat ‘*I Don’t Wanna Miss A Thing*’. Pethikane kaya kang kasebut ing gatra ngisor iki.

- (6) *Turon jejeran krasa obah jantungmu* (TMM 4, 1)
Lying close to you feeling your heart beating (IDWMT 4, 1)

Sacedhak-cedhake wong jejer ora mungkin bisa ngrasakake utawa ndeleng obahe jantung wong kang dijejeri. Aja meneh wong liya, sing duwe jantung wae ora bisa ngrasakake obahe jantung, apa maneh wong liya. Amarga kahanane jantung pancen ya ora obah. Upama obaha ya ora ketara, awit jantung mapan ing njero dhadhane saben manungsa. Pamilihe tembung iki pancen sengaja dinggo mbandhingake karo kahanane wong kang banget tresna, saengga nganti bisa nyawang, ngrasakake apa-apa kang ana ing apa-apane wong kang ditresnani. Nganti bisa ngrasakake obahe jantung. Lirik “*Lying close to you feeling your heart beating*” nduweni teges padha karo ing lirik Jawa. Dadi lirik inggris lan Jawa padha-padha migunakake lelewane basa metafora.

4.1.1.5 Repetisi

Lelewane basa *repetisi* yaiku ngambali tetembungan kang wis disebutake. Tuladha kang kapisan ana ing lagon “Teplok” asil jarwan saka lagon Barat “*Flashlight*”. Pethikane kaya ing ngisor iki.

- (7) *Nalika sesuk* (TPL 1, 5-7)
Tomorrow comes (FL 1, 5-7)
- (8) *Nyanyi wae* (TPL 2, 5-7)
I sing along (FL 2, 5-7)
- (9) *Kowe teplok* (TPL 5, 1-3)
You’re my flashlight (FL 5, 1-3)
- (10) *Gegawe gegawe* (TPL 3, 4)
You’re getting me (FL 3, 4)

Panganggone lelewane basa repetisi, nuduhake kreativitas pangripta kang prasaja, nanging uga bisa kanggo nambahi utawa mbangetake tegese. Lelewane basa repetisi uga digunakake ing lirik Inggris kanthi ngambali lirike. Saliyane lelewane basa repetisi, pangripta uga katon mardika kanthi milih tembung kang cekak-cekak kaya tuladha ing ndhuwur. Lirik inggris sajrone tuladha ing ndhuwur uga kanthi tembung-tembung kang cekak. Nanging wis bisa mbangetake makna kang diajab dening pangripta. Simpulan ing lagon iki antarane lirik inggris lan lirik Jawa nduweni makna, lelewane basa, uga kreativitas kang meh padha.

4.1.1.6 Ironi

Ironi yaiku sawijining lelewaning basa kang nduweni karep nuduhake makna nggunakake pasemon kang alus. Ironi uga bisa ditegesi lelewaning basa kang nuduhake makna sawijining bab nanging nggunakake *sindiran* (Ratna, 2009: 447). Tuladhane tinemu ing lagon “Rak Eling” asil jarwan saka lagon barat yaiku “*Faded*”. Pethikane kaya kang kasebut ing ngisor iki.

- (11) *Yen mung nglangi neng nggon cethek kurang greget*
Tambah jero luwih manteb
Rasane segara sepi, awakku
Urip (RE 5, 1-4)

*These shallow waters, never met what I needed
I'm letting go, a deeper dive
Eternal silence of the sea I'm breathing
Alive (FD 5, 1-4)*

Tetembungan nglangi nggon cethek manut pamawase panliti nggambarake pacobane urip kang ora sepiraa. Kanggone pangripta, urip mawa pacoban mono lumrah. Mulane nalika dikandhakake “kowe lunga” senjata nganti kaping telu sapada, lan diambali kaping telu maneh ing pada liyane. Nanging kuwi kabeh isih dianggep pacoban kang isih cilik “nglangi cethek”.

Lirik inggris ing tuladha ndhuwur yaiku *These shallow waters, never met what I needed, I'm letting go, a deeper dive* ora nuduhake pacoban nanging luwih negesake ngenani pikiran kang cethek, pikiran kang durung bisa narima yen mbesuk bakale manungsa kuwi pisah antarane siji lan sijine. pangripta sadhar yen dheweke kudu nglangi luwih jero maneh supaya mangerteni sejatine urip ora mung perkara asmara.

4.1.2 Pamilihe Tembung

Pamilihe tembung diperang dadi telu, yaiku tembung salugune utawa apa anane, tembung wancah, lan tembung ringkesan. Jlentrehan jangkepe kaya mangkene.

4.1.2.1 Wujud Tembung Apa Anane

Kang dikarepake pamilihe tembung ganggo wujud tembung apa anane yaiku, pangripta njarwakake lagu-lagu barat nganggo basa Jawa tapa ngowahi dawa cendhake wilangan lan tegese. Saperangan ana tetembungan kang bisa dijarwakake kanthi pas, saperangan ana kang kudu dilarasake *structure* tembung *structure* basa Jawa, saperangan ana kang kajarwakake nganggo tembung liya kang tegese padha utawa meh padha. Kanti mangkono panjarwa kudu pinter golek tetembungan kang mathis, supaya tembung kang dipilih bisa pas karo titilaras lan tegse. Tuladha:

(12) *Aku rak njaluk* (WE 3, 3)
I'm not broke

(13) *Saka pojokan ndalan* (WE 11, 3)
On the corner of the street

Gatra “*aku rak njaluk*” ing lagu *Wong Edan* minangka wujud jarwan persis saka gatra “*I'm not broke*” saka lagu *The Man Who Can't Be Moved*. Kalorone wujud tembung persis, tatanane persis, semono uga tegese uga persis. Kang mangkono uga tinemu ing gatra “*Saka pojokan ndalan*” saka lagu *Wong Edan*. Yen kita gatekake gatrane ing lagu basa Inggris “*On the corner of the street*”. Kalorone duwe tembung kang persis, tatanan kang persis lan tegese uga padha.

4.1.2.2 Wujud Tembung Wancah

Lelagon aggitane Pentul Kustik kang dadi objek panliten iki akeh nggunakake tembung-tembung wancah. Tembung wancah yaiku, tembung kang dicekak wandane. Lumrahe kang diilangake wanda perangan ngarep.

Tembung wancah ing lagon iki digunakake kanggo ngringkes tembung supaya cocog karo wanda ing lagon Jawa apa dene lagon Inggris. Tuladha kapisan kang nuduhake anane tembung wancah ing lagon Jawa yaiku tinemu ing lagon ‘*Wong Edan*’ minangka asil jarwan saka lagon Barat ‘*The Man Who Can't Be Moved*’. Pethikane kaya ing ngisor iki.

(14) *Mung neng pojokan dalan*, jangkebe tembung ana+ing = aneng=neng (WE,1,1)

Going back to the corner (TMWCBM 1, 1)

(15) *Lan fotoneng tangan*, jangkebe tembung ana+ing = aneng=neng (WE,2)

Got your picture in my hand (TMWCBM 2, 2)

Panganggon tembung neng ing gatra “*Mung neng pojokan dalan*” Trap-trapane tembung kang trep yaiku mung ana+ing pojokan dalan. Geneya kudu diwancah? Amarga yennggunakake tembung ana+ing bakal nambahi cacah wanda ing gatra kasebut. Mula banjur kawancah dadi mung neng mojokan dalan. Kajaba ngepasake cacah wanda, uga ora ngurangi tegese. Mangkono uga kang tinemu ing gatra, “*lan foto neng tangan*” Jangkebe tembung lan foto ana ing tangan. Kanthi manangkono cacah wanda bisa kaluwihan saka gatra lagu asline.

4.1.2.3 Wujud tembung ringkesan

Kajaba nganggo tembung wancah kreativitas pangripta Lelagon aggitane Pentul Kustik kang dadi objek panliten iki uga tinemu tembung ringkesan. Karepe adhedhasar gatra-gatrane lagu kang ana banjur karingkes nganggo tembung anyar. Ewa dena ora ngowahi tegese lagon kasebut. Tuladha:

(16) *Kula nuwun ati deg-degan* (KCT 1, 5)

Knocked on your door with heart in my hand

(17) *Bapakmu saklek khas wong mbiyen* (KCT 1, 7)

Cause I know that you're an old fashioned man yeah yeah

Tuladha gatra, “*kula nuwun ati dheg-dhegan*” saka lagu *Kecut*, mujudake ringkesan saka gatra, “*Knocked on your door with heart in my hand*” saka lagu barat mawa judul *Magic*. Umpama dijarwakake kanthi apa anane gatra kasebut yaiku, dak dhodhog lawangmu nganggo ati lan tanganku. Gatra kasebut yen ditegesi sawantahe kaya ora lumrah. Mulane banjur dijarwakake kanthi ringkesane makna yaiku “*kula nuwun ati dheg-dhegan*” Senajan ing gatra ndhodhog lawang tanpa ngucapake tetembungan, nanging ndhodhog lawang ateges mertamu. Wong mertamu lumrahe nganggo tetembungan *kula nuwun*. Keprigelan milih tembung mau mbutuhake pemikiran lan kalantipan supaya mathuk tegese lan cacah wandane. Mangkono uga pamilihe tembung ati dheg-dhegan. Milih tembung kasebut uga mbutuhake pemikiran kang njlimet, supaya pas karo konteks e lagu kanthi utuh.

4.2 Makna Sajrone Lelagon Jarwan lan Lelagon Barat

Kanggo meruhi makna kang ana ing sajroning Lelagon Jarwan lan Lelagon Barat iki katindakake kanthi cara dheskriptif kualitatif. Karepe nyuguhake dhata kanthi cara ngandharake dheskripsi adhedhasar kasunyatan lan nggunakake basa. Kajaba ngandharake sacara dheskripsi uga mbandhingake *fakta*. Kanthi mangkono panliten bakal bisa nemokake makna kang sipate dheskriptif kualitatif tumrap Lelagon Jarwan anggitane Grup Band Pentul Kustik lan Lelagon Barat kanthi akurat lan jelas.

Makna kang kinandhut ing Lelagon Jarwan lan Lelagon Barat anggitane Grup Band Pentul Kustik, bisa kita andharake kanthi nyemak mbaka tembung kang karakit ing lelagon-legon kang wis kapilih. Sacara umum lelagon-lelagon kang kapilih ing panliten iki nggambarake urip bebrayan kang kebak katresnan. Katresnan antarane manungsa lan manungsa kang didhasari rasa-rasane manungsa kang kebak nepsu lan katresnan antarane manungsa lan katresnane manungsa marang Gusti Kang Maha Kuwasa. Dene andharane kaya mangkene.

4.2.1 Tresna Jalu Estri

Kodrate manungsa duwe rasa tresna. Tresnane manungsa marang sapadha-padha, anak lan wong tuwa lan katresnan antarane wanita lan priya. Kepriye carane para manungsa mbabarake katresnane marang kang ditresnani antarane wong siji lan sijine ana beda-bedane. Kahanan kang nggambarake kepriye carane wanodya lan priya nyambung rasa tresna bisa kita titik saka isine lelagon-lelagon kang dadi objek panliten iki.

1) Wong Edan (*The Man Who Can't Be Moved*)

Lelagon kanthi irah-irahan “Wong Edan” nggambarake paraga kang wis ora bisa nggunakake akal pikirane kanthi normal. Wong edan lumrahe wis ora nggatekake sandhang panganggone, pocapane, lan patrape. Wong edan ing kene ora edan amarga penyakit raga nanging amarga ora bisa nampa kasunyatan ditinggal wong kang ditresnani. Kang mangkono nuduhake yen asmara iku duwe pangaribawa kang gedhe tumrap jiwane manungsa. Pancen kanthi katresnan, kita bakal bisa ngrasakake urip kang ayem tentrem. Kosok baline amarga katresnan uga bisa njalari uripe manungsa sangsara kedhungsang-dhungsang, kepara njalari kaya wong edan kaya kang digambarake ing lelagon iki.

Sejatine wong urip pancen mbutuhake rasa tresna nanging dudu katresnan kang ngayawara, katresnan kang kebak ubaling nepsu. Kaya kang kaandharake ing gatra ngisor iki:

*Mung neng pojokan dalan
Nyawang sliramu
Tak gelari klasa
Kanggo ku nunggu*
(WE 1, 1-4)

Saka gatra-gatra kasebut bisa kita gambarake kahanane wong kang nglayung amarga ubaling geni asmara. Kelangan dayane akal pikiran, tanpa duwe rasa isin mung ngantheng ing pojokane dalan. Mesthi wae dalan iku akeh wong kang ngliwati, nanging dheweke wis ora nyelikuri. Apa maneh nganti nggelar klasa. Kanthi piranti klasa kang digelar, mesthi wong kasebut wis ora ngadeg nganyer wae, nanging uga turu apa dene dlosoran sakarepe. Amarga nunggu wong kang ditresnani, ora nggatekake wong sakiwa tengene. Anane klasa kang digelar nuduhake yen wong kang kasmaran wis ora mikir ing ngendi olehe kudu mapan. Senajan kudu turu glangsan ing pojokane dalan.

Andhran kang kaya mangkono uga diandharake ing lirik lagu barat kanthi irah-irahan *The Man Who Can't Be Moved*.

*Going back to the corner
Where I first saw you
Gonna camp in my sleeping bag
I'm not gonna move*
(TMWCBM 1, 1-4)

Pethikan kasebut uga duwe teges kaya kang kaandharake ing ndhuwur, yaiku balik ing pojokan dalan ing papan kawitan ketemu bakal ngenekake kemah ing turon, aku ora bakal lunga. Kanthi mangkono genah yen ing lairik kasebut nyaritakake yen paraga kang dicaritakake bener-bener wis ora mikir bab liya kajaba wong kang ditresnani, lan panggah pengen ketemu.

2) Takmarem-Maremake (*I Don't Wanna Miss A Thing*)

Isih ngrembug bab katresnan kaya lelagon mawa irah-irahan Wong Edan, nanging ing lelagon iki, pangripta wis thukul rasa seleh. Ora kaya ing lelagon sadurunge kang nggambarake wong tresna nganti kaya mendem lan gendheng, ing lelagon iki, pangripta wiwit rumangsa bisa ngadhepi kasunyatan. Paraga kang nandhang asmara wis ora ngumbar nepsune nganti kelangan suba sita lan trapsila. Ing Lelagon Takmarem-Maremake ana pambudidaya kang sipate *positif*. Senajan ana kepinginan ngesokake rasa tresnane nanging sajake isih dikendhaleni hawa nepsune. Bab iki ketara saka maknane tetembungan kang kacetha ing judhul, Takmarem-Maremake. Senajan ora pati marem nemen, nanging mbudidaya bisa ngrasakake marem. Kahanan iki bisa dibuktekke saka panganggone tetembungan kaya ing ngisor iki.

*Lila aku melek ngrungokke ambeganmu
Nyawang esemmu pas turu*
(TMM 1, 1-2)

Lagu barat mawa irah-irahan *I Don't Wanna Miss a Thing* uga ngandharake bab kang padha yaiku tinemu ing lirik:

*I could stay awake just to hear you breathing
Watch you smile while you are sleeping*
(IDWMT 1, 1-2)

Tegese yaiku aku uga gelem melek terus kanggo ngrungokake ambeganmu lan nyawang esemmu pas kowe turu. Gatra iki nuduhake yen paraga duwe rasa ikhlas nampa kasunyatan, senjata mung bisa ngrungokake ambegane lan nyawang eseme wong kang ditresnani nalika turu. Ing kene nuduhake yen paraga ora tumindak nistha, senjata ana sandhinge wong kang ditresnani mung cukup nyawang lan nyandhing. Senajan ana pitakon, "Kok bisa nyawang eseme pas turu? Sejatine wong kang ditresnani kuwi bojone apa pacangane?"

3) Kecut (Magic)

Lelagon mawa irah-irahan "Kecut" isih ngrembug bab kasmaran. Tembung kecut ing lelagon iki ora ateges rasane asem utawa woh-wohan kang isih nom. Sok kita rungung wong lanang kang bisaane ngrokong banjur ora ngrokong jarene kecut. Dudu kecut rasane ilat. Kecut ing kene tegese ana sambung rapete karo rasa pangrasa. Apa kang pengin diandharake pangripta ing Lelagon Kecut iki?

Pangripta ngajak para pandhemen lelagon iki ngrasakake kecut wong kang mendem asmara. Senajan paraga kang nandhang asmara wis nyadari kahanane kang sarwa kekurangan. Senajan mung numpak pit, amarga ora duwe motor, nanging duwe niat kang kuwat. Ing jaman saiki, sepeda motor kaya dudu barang aji banget. Meh saben kluwarga duwe motor. Cacahe malah ora mung siji nanging dicocogake karo cacahe sirah. Saben anggota kluwarga kaya-kaya duwe motor dhewe, amarga kanggo nyukupi kabutuhane dhewe-dhewe. Ing lelagon iki dikandhakake mangkene:

*Setu isuk ku tangi gasik
Dandan sing patut
Rak duwe motor, mangkat numpak pit
Menyang omahmu
(KCT 1, 1-4)*

Gatra kasebut nggambarake paraga kang uripe sarwa kecingkrangan, nanging duwe tekad kang gedhe. Senajan jaman saiki ratan kaya wis meh ora diliwati sepedhah, nanging nyatane paraga iki ora duwe motor mulane budhal trima numpak pit. Nekad tenan. Ewa semono kanggone wong medhayoh, wis netepipranatan kanthi dandan kang patut. Kanthi mangkono tuwuh pangarep-arep ajine sarira saka busana. Adharan iki uga kita temokake ing lirik lagu barat mawa judul Magic kaya ing ngisor iki:

*Saturday morning jumped out of bed
and put on my best suit
Got in my car and raced like a jet,
all the way to you
(Mgc 1, 1-4)*

Ing dina Setu mlumpat saka turon lan nganggo setelan klambi sing paling apik numpak mobil ngebut kaya jet menyang omahmu. Senajan ora persis nanging karepe padha. Patut ora ateges apik tur larang apa dene anyar. Patut tegese wis nglungguhi tata susilane wong

menganggo. Kanthi mangkono, sanajan ing tata lair mlarat amarga ora duwe motor, durung mesthi mlarat saka tata susila lan kapribaden. Dakkira panganggep sugih kapribaden luwih utama tinimbang sugih bandha nanging kurang trapsila. Luwih becik maneh, kapribadhen becik, bandha uga nyukupi.

4) Teplok (Flash Light)

"Teplok" minangka salah siji ireh-irahan lagu kang narik kawigaten ing panliten iki. Teplok kang sejatine bisa ditegesi damar cilik utawa senthir bisa dadi ireh-irahan kang nuwuhake teges *ambigu*. Teges kasebut yaiku teplok kang nduweni guna madhangi panggon kang peteng nalika ora ana listrik kayata, kamar, pawon, apa dene papan liyane utawa teplok kang madhangi ati. Yen ditegesi kanthi wantah mesthine teplok digunakake kanggo madhangi nalika ora ana lampu listrik. Kaya kang ana ing lirik ngisor iki.

*Nalika sesok
Aku pas dhewean
Kerasa wedi
(TPL 1, 1-3)*

Lagu barat mawa irah-irahan Flash Light uga ngandharake bab kasebut kaya ing gatra ngisor iki:

*When tomorrow comes
I'll be on my own
Feeling frightened up
(FL 1, 1-3)*

Pethikan kasebut kurang luwih tegese, nalika dina sesuk teka, aku bakal dadi awakku utawa pribadiku dhewe, tambah ana rasa wedi. Pethikan ing ndhuwur nuduhake yen pangripta nduweni rasa wedi. Kanggone wong urip, pepadhang iku pancen penting banget. Bisa kita gambarake yen kita mapan ana ing petengan. Kita ora bakal bisa nindakake pakaryan apa wae. Saliyane kuwi uga bisa ndadekake ati dadi bebeg, sumpeg, apa dene bisa njalari rasa seseg ing dhadha.

5) Sewu Taun (One Thousand Years)

Lelagon Sewu Taun, nggambarake wong kang setya tuhu ngandhemi tresnane. Senajan kudu nggenteni nganti sewu taun upamane, tetep dienteni. Kanggo etungan urip ing alam donya, sewu taun kuwi nglengkara. Nanging kanggone wong kang lagi nandhang asmara, nggenteni sewu taun kuwi ora krasa. Apa maneh yen kang dienteni wong kang banget ditresnani. Dhasare sing nggenteni ya percaya bakal bisa ketemu. Senajan luwih saka sewu taun ya tetep dienteni, ora apa-apa. Senajan wiwitane ya ana rasa was sumelang, kaya kang diandharake ing gatra iki:

*Deg-degan
Janji mung sepisan
Kudu tenan
Awale mangka cen wedi tiba
Ning pas nyawang kowe ana
Rasa ilang isa ilang tanpa sisa
Madhep manteb
(ST 1, 1-7)*

Tembung, “dheg-dhegan janji mung sepisan” nuduhake anane rasa was sumelang. Janji mung sepisan kaya aweh pangarep-arep, dene wong kang ditresnani cukup siji wae. Ora bakal ana liyane. Wiwitane ya pancen ana rasa sumelang, kawatir lamun nganti tiba. Tiba ing kene uga bisa ditegesi cilaka. Cilakane wong kang nyambung tali asamara, lamun kang ditresnani endha utawa lunga tanpa weruh parane. Apa maneh nyata dipek wong liya. Nanging kapitayane bisa dadi madhep manteb maneh bareng nyawang wong kang ditresnani. Andharan kaya ing ndhuwur tinemu ing lagu barat mawa irah-irahan Thousand Years kaya pethikan ngisor iki:

*Heart beats fast
Colors and prom-misses
How to be brave
How can I love when I'm afraid to fall?
But watching you stand alone
All of my doubt suddenly goes away
somehow
One step closer
(TY 1, 1-7)*

Kurang luwih jarwane mangkene: jantungku dheg-dhegan nemen awit saka weran-werna janji-janji, kepriye nggonku arep jatuh cinta nalika aku isih wedi gagal. Nanging nalika ndeleng sliramu ijen dhewekan lan aku pengin mlangkah nyedhak meneh.

6) Sawijine Dina (Story Of My Life)

Sawijine Dina mujudake salah sijine lelagon terjemahan kang uga ngrembug bab asmara. Bedane ing kene wong kang nandhang asmara wis tau gegandhengan, malah wis awor saomah. Kanthi mangkono bisa uga sakarone wis gandheng lan kaiket ing jejodhowan. Kekarone wis mbangun bale wisma, wis nindakake apa wae bebarengan. Nanging banjur salah sijine ninggalake pasangane. Kang ditinggalake rumangsa ora bisa nampa kasunyatan kuwi, kanggone dina-dina kang diliwati bebarengan banget mancep lan kepengin terus lumaku nganti tuwa. Kang nuduhake yen kekarone wis tau gegandhengan yaiku gatra ngisor iki.

*Ing tembok omah iki
Ana crita sing ketulis
Nadyan aku nyoba
Golek seneng tetep nangis
(SD 1, 1-4)*

Gatra kasebut nuduhake yen kekarone wis gawe sejarah ing sajrone omah. Lumrahe yen wong urip saomah, kanthi urip bebarengan, wis urip jejodhowan. Dene upama ana wong urip saomah, nanging ora kaiket ing kukum kang genah, nyata kuwi tumindak kang nggladrah. Kang mangkono ateges tumindak pelanyahanan. Apa ana? Lagu barat mawa judul Story of My Life, uga ngandharake kaya ngono kuwi ing gatra kaya ngisor iki:

*Written in these walls
Are the stories that I can't explain
I leave my heart open*

*But it stays right here empty for days
(SML 1, 1-4)*

Jarwane kurang luwih mangkene: katulis ing tembok iki yaiku kisah-kisah sing ora bisa dakjelasake, dakjarake atiku kabukananging tetep wae kosong saben dina. Ing pada kasebut dicritakake yen antarane kalorone wis tau ana sesambungan, malah nganti oara kena dicritakake. Tegese olehe gegandhengan wis nemen.

7) Langit Kebak Bintang (Sky Full of Stars)

Lelagon Langit Kebak Bintang, beda banget karo lelagon-lelagon liyane. Kebak bintang nuduhake kahanan kang padhang jingglang. Langit kebak bintang uga duwe teges urip kebak gegadhangan, gegayuhan kang gampang olehe kasembadan. Padhange langit uga bisa diupamakake padhange ati. Ati kang padhang, dinggo nyurasa apa wae gampang, tinemu rasa seneng. Ing pamikir uga katon gambang, ora rinibetan samubarang. Tetembungan ing langit kebak bintang, bisa nggambarake urip kang kebak rasa seneng lan pangarep-arep kang genah kasembadan.

*Sliramu langit kebak bintang
Aku tresna tenan
Sliramu langit kebak bintang
Gawe dalan padhang
(LKB 1, 1-4)*

Ing lelagon iki, ngandharake pawongan kang ditresnani pasuryane padhang banget. Tegese ora nuduhake tumindak kang nistha. Sasolahe nyenengake ati. Bab iki diambali nganti pirang-pirang rambahan. Nyata yen wong kang ditresnani apik banget kapribadene. Utawa saking tresnane mula kang ana mung kaendahan. Kahanane bisa njalari wong liya dadi ayem. Lagu barat kang mawa judul Sky Full of Stars uga ngandharake bab kasebut kaya kang kacetha ing gatra:

*Cause you're a sky
Cause you're a sky full of stars
I'm gonna give you my heart
Cause you're a sky
Cause you're a sky full of stars
Cause you light up the path
(SFS 1, 1-6)*

Jarwan bebase mangkene: Amarga sliramu langit kang kebak bintang, dakwenehake atiku marang sliramu. Amarga sliramu langit kang kebak bintang mula dalan-dalan bisa dadi padhang. Tetembungan “langit kebak bintang” uga nggambarake yen wong kang ditresnani, yaiku wong kang bisa mujudake impen-impene. Wong kang ditresnani wong kang bakal bisa mujudake gegayuhane. Mesthine wong kang ditresnani pancen wong bisa diajak bebarengan mujudake gegayuhan urip.

8) Bali (Home)

Lelagon kanthi irah-irahan Bali, manut pamawase panliti, nggambarake wong lanang kang lunga menyang kutha adoh ninggalake pasangane ing omah. Anggone lunga wis suwe, nganti mangsa ganti mangsa. Tembung mangsa gati mangsa nuduhake wektu kang suwe. Ing tanah

Jawa iki ana mangsa ketiga ana mangsa rendheng. Saben mangsa kapetung nem wulan. Yen diandharake wis mangsa ganti mangsa bisa bae kang lelungan nganti pirang-pirang taun suwene. Mulane banjur tuwuh rasa kangen marang kang ditinggal.

Ing papan anyar, kutha kang diparani pancen rame. Wis lumrah papan kang dadi tujuwane wong nyambut gawe kuwi rame. Amarga akeh papan-papan kang dadi jugugane wong. Nanging rasane sepi, amarga adoh saka wong kang ditresnani. Critane kang lelungan kepengin banget bisa enggal bali.

*Wis ganti mangsane
Rak krasa wis suwe
Kuthane sepi
Kepengin bali
(BL 1, 1-4)*

Mesthine kutha kang dadi papan tujuwane wong lelungan golek pangan, dudu kutha kang sepi. Kutha kang dituju kanggone wong golek panguripan, lumrahe kutha gedhe, akeh pabrike utawa papan-papan pegaweyan liyane. Ewa dene ramene kutha ora bisa dirasakake dening wong kang nandhang kangen karo kekasihe. Ramene kutha tetep dirasa sepi, amarga kang diangen-angen lan kang dirasakake beda karo kahanan kang sanyatane. Mulane mung ana rasa kepengin bali. Kaya kang kaandharake ing lagu barat mawa judul Home ing gatra ngisor iki:

*Another summer day
Is come and gone away
In Paris and Rome
But I want to go home
(HM 1, 1-4)*

Mangsa ketiga kang lunga teka ing Kutha Roma lan Paris nanging aku tetep pengin mulih. Ing gatra kasebut nggambarake kahanane manungsa, senjata suwe urip ing kutha gedhe, kepriyea kahanane wong lelungan mesthi butuh bali.

Lagon mawa irah-irahan Rak Eling, nggambarake pemasangan kang lagi nandhang pacoban. Kanthi alus wong kang ditinggal pasangane ngandharake yen wong kasebut isih durung eling utawa lagi kailangan kesadharane. Kanthi alus paraga ngandharake yen wong kang diresnani isih ngliya ati. Senajan ditiggala lamun isih bisa nyawang, paraga isih durung rumangsa banget sumelang. Gatra kang nuduhake yen paraga lagi nandhang sungkawa ditinggal pasangane yaiku kaya mangkene.

*Kowe lunga...
Kowe lunga...
Kowe lunga...
Apa iki mung ngimpi
Kowe lunga...
(RE 2, 1-5)*

Rasane paraga kang dikhianati isih durung percaya yen ditinggal, mula olehe ngandharake kanthi dibolan-bolen nganti pirang rambahan. Senajan tetembungan “kowe lunga” diambali rambah kaping telu,

nanging isih diteruske kanthi gatra “apa iki mung ngimpi” rasa ora percaya ing kene njalari anane makna sindiran kanggo wong kang ditresnani kuwi mau. Wis genah yen “kowe lunga” nanging isih ora percaya, lah ditakoni “apa iki mung ngimpi”. Rasa ora percaya kang dialami dening pangripta kabukten saka panganggone ukara pitakon, nanging ora mbutuhake wangsulan.

9) Aja Gawe Gela

Lagon Aja Gawe Gela surasane nggambarake paraga kag wis kentekan pangarep-arep. Panyuwune mung siji yaiku ora pengin dilarani, digawe gela, pengine disandhing wae dening wong kang ditresnani. Rakitane tembung katon prasaja banget. Diwiwiti nganggo tembung “wis mentog” kaya wis ora ana pangarep-arep maneh. Swasana sedhih lan kentekan pangarep-arep disengkuyung kalawan pethikan ing ngisor iki.

*Rak ana sing bisa dicekel
Oh tenanan rak bisa dicekel
(AGG 1, 2-3)*

*Dhewe wis ilang
Tak goleki kowe rak ana
Wis tak celuk kowe ra teka
(AGG 2, 1-3)*

Cuplikan ing ndhuwur nduweni makna wong kang kelangan daya kekuwatan, kelangan rasa keyakinan anggone arep nyandhing wong kang ditresnani. Kaya-kaya wis ora ana maneh upaya kang bisa ditindakake kanggo merjuwangake wong kang ditresnani. Gatra “rak bisa dicekel” dadi wujud nyata kang tinulis dening pangripta kangge negesake yen dheweke pancen wis kelangan tenan. Andharan kasebut yen dibandhingake karo lagu barat mawa judul Don't Let Me Down kaya ing ngisor iki:

*Crashing, hit a wall
Right now I need a miracle
Hurry up now, I need a miracle
Stranded, reaching out
(DLMD1, 1-4)*

Jarwan kurang luwih mangkene: rasane kaya remuk nabrak tembok, aku mbutuhake mukjijat, enggal tulungana, aku kedampar, sengsara banget.

4.2.2. Tresna Marang Gusti

Tresna marang Gusti Allah, mujudake katresnan kang sejati. Katresnan kanggo nuduhake rasa bekti lan mituhune para umat marang Kang Maha Kuwasa, kang nyipta jagad saisine. Minangka umat kang wis diparingi uba rampene urip wis wajib duwe rasa bekti marang kang peparang. Nindakake kuwajiban marang Gusti Allah ora bisa katindakake kathi tulus ikhlas lamun wong mau ora duwe rasa katresnan marang Panjenengane. Awit yen didhasari rasa tresna, adhakane wong bakal ana rasa tansah pengin ketemu. Mangkono uga tresna marang Gusti Allah, tumanjane rasa tresna mau njalari para manungsa tansah kepengin ketemu marang Gusti Allah minangka

sesembahane, kang arsa nuntun para umat lumaku ing dalan bener, iya dalan kang nuntun kita ing taman kamulyan langgeng, taman kasuwargan.

1) Teplok (Flash Light)

Lelagon mawa irah-irahan “Teplok” nggambarake daya kekuwatane teplok anggane awèh prabawa marang kahanane urip iki. Salugune kang diarani teplok yaiku damar cilik, ublik utawa senthir. Sacilik-cilike damar lamun mapan ing petengan tetep bisa awèh daya padhang. Kanggone wong urip, pepadhang iku penting banget. Bisa kita gambarake yen kita mapan ana ing petengan. Kita ora bakal bisa nindakake pakaryan apa wae.

*Nalika sesuk
Aku pas dhewean
Kerasa wedi
Apa ku ra ngerti
Nalika sesuk...
Nalika sesuk...
Nalika sesuk...
(TPL 1, 1-4)*

Pancen wong urip ing donya ora ngerti kapan watese, kapan enteke, kapan matine, nanging kabeh kudu disiyapake sangune. Urip kudu dilakoni. Nalika kita ngadhepi takdire Pangeran, lan kudu bali marang Panjenengane, wis ora bisa polah apa-apa. Kaya kang diandharake lagu barat mawa judul Flash Light.

*When tomorrow comes
Tomorrow comes
Tomorrow comes
(FL1, 5-7)*

Pangripta lagu barat uga duwe panemu yen urip ing kana butuh pepadhang. Saking pentinge uriping kana mula diambali kaping telu kaya ing ndhuwur. Kurang luwih tegese nalika dina esuk teka; dina sesuk teka; dina sesuk teka. Dina esuk tegese bisa dina akhir kang during genah kapan tumekane. Mula penting disiapake tekane, awit dina kuwi mesthi bakal teka. Kita kudu tetep nindaki urip nganti pungkasan takdir.

2) Bali (Home)

Lelagon kanthi irah-irahan Bali, manut pamawase panliti, nggambarake wong lanang kang lunga menyang kutha adoh ninggalake pasangane ing omah. Anggone lunga wis suwe, nganti mangsa ganti mangsa. Tembung mangsa gati mangsa nuduhake wektu kang suwe. Ing tanah Jawa iki ana mangsa ketiga ana mangsa rendheng. Saben mangsa kapetung nem wulan. Yen diandharake wis mangsa ganti mangsa bisa bae kang lelungan nganti pirang-pirang taun suwene. Mulane banjur tuwuh rasa kangen marang kang ditinggal.

Ing papan anyar, kutha kang diparani pancen rame. Wis lumrah papan kang dadi tujuwane wong nyambut gawe kuwi rame. Amarga akeh papan-papan kang dadi jujugane wong. Nanging rasane sepi, amarga

adoh saka wong kang ditresnani. Critane kang lelungan kepengin banget bisa enggal bali.

*Wis ganti mangsane
Rak krasa wis suwe
Kuthane sepi
Kepengin bali
(BL 1, 1-4)*

Mesthine kutha kang dadi papan tujuwane wong lelungan golek pangan, dudu kutha kang sepi. Kutha kang dituju kanggone wong golek panguripan, lumrahe kutha gedhe, akeh pabrik utawa papan-papan pegaweyan liyane. Ewa dene ramene kutha ora bisa dirasakake dening wong kang nandhang kangen karo kekasihe. Ramene kutha tetep dirasa sepi, amarga kang diangen-angen lan kang dirasakake beda karo kahanan kang sanyatane. Mulane mung ana rasa kepengin bali. Kaya kang kaandharake ing lagu barat mawa judul Home ing gatra ngisor iki.

*Another summer day
Is come and gone away
In Paris and Rome
But I want to go home
(HM 1, 1-4)*

Mangsa ketiga kang lunga teka ing Kutha Roma lan Paris nanging aku tetep pengin mulih. Ing gatra kasebut nggambarake kahanane manungsa, senajan suwe urip ing kutha gedhe, kepriyea kahanane wong lelungan mesthi butuh bali. Beasane wong urip ing alam donya bakale kabeh mesthi bali marag asal kamulane gesang.

BAB V PANUTUP

Andharan kang pungkasan ngenani *Lelagon Jarwan Grup Band Pentul Kustik lan Lelagon Barat* ing panliten iki, yaiku kanthi ngandharake reringkese dudutan kang magepokan kalawan materi kang ditliti, lan ngandharake sawenehing pamrayoga kang gegayutan kalawan panliten iki.

5.1 Dudutan

Sajrone ngripta lelagon jarwan, grup band Pentul Kustik sejatine mung nggunakake tetembungan kang lumrah, utawa lamba. Sanajan mangkono asil alih basa saka basa manca dadi basa jawa kang nggunakake basa lamba iku dadi daya pangaribawa dhewe tumrap pandhemen lagu jawa terjemahan utawa para pamirsa. Awit saka basa kang lumrah iku mau para pamirsa bisa mangerteni maksud kang kinandhut sajrone lagu.

Saliyane iku kang dadi daya tarik saka reriptan lelagon terjemahan iki yaiku anggane kaum mudha kang isih mangerteni utawa gelem ngrembakake budaya Jawa ing jaman *milenial* kaya saiki iki.

Kreativitas Grup Band Pentul Kustik sajrone panliten iki yaiku 1) Pamilihe tembung nganggo wujud tembung apa anane yaiku, pangripta njarwakake lagu-lagu barat nganggo basa Jawa tanpa ngowahi dawa cendhake

wilangan lan pas tegese. 2) Pamilihe tetembungan kang bisa dijarwakake kanthi pas, kanthi nylarasake *structure* basa Jawa. 3) Kajarwakake nganggo tembung liya kang tegese padha utawa meh padha. Sabanjure bab makna kaperang dadi loro, yaiku lelagon kang duwe makna Tresna marang Jalu estri lan lelagon kang duwe makna tresna marang Gusti.

5.2 Pamrayoga

Lelagon Jarwan Grup Band Pentul Kustik minangka salah siji karya sastra kang apik amarga mbabarake anane sesambungan antara manungsa klawan manungsa lan manungsa klawan Gustine. Reriptan lelagon jarwan iki dikarepake bisa migunani tumrap sastra Jawa Modern mligine ing jaman *milennial*. Reriptan iki uga dikarepake bisa nuwuhake rasa tresna marang budaya Jawa ing kalangan mudha kang saya cures dening budaya-budaya manca. Pungkasane reriptan iki muga bisa migunani tumrap piwulangan sastra supaya bisa dadi bahan ajar ing jagading pendhidhikan basa Jawa.

KAPUSTAKAN

Aminuddin. 1995. *Stilistika Pengantar Memahami Sastra dalam Karya Sastra*. Semarang: IKIP Semarang Press.

Aminuddin. 2010. *Pengantar Apresiasi Karya Sastra*. Bandung: Sinar Baru Algesindo.

Arikunto, Suharsimi. 2006. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik (edisi revisi VI)*. Jakarta: PT. Adi Mahasatya.

Banoe, Pono. 2003. *Kamus Musik*. Yogyakarta: Kanisius.

Damono, Sapardi Djoko. 2005. *Pegangan Penelitian Sastra Bandingan*. Jakarta: Pusat Bahasa Departemen Pendidikan Nasional.

Darni. 2016. *Kekerasan Terhadap Perempuan Dalam fiksi jawa Modern*. Surabaya: Unesa University Press.

Endraswara, Suwardi. 2003. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Media Pressindo.

Hutomo, Suripati Sadi. 1975. *Telaah Kesusastraan Jawa Modern*. Jakarta: Gramedia.

. 1993. *Merambah Matahari: Sastra dalam Perbandingan*. Surabaya: Gaya masa.

Nurgiyantoro, Burhan. 2005. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press

Padmosoekotjo. 1953. *Ngrengngrengan Kasusastran Djawa*. Surakarta.

Poerwadarminta, W.J.S. 1937. *Baoesastra Djawi*. Tokyo.

Pradopo, Rahmat Djoko. 1987. *Pengkajian Puisi*. Jakarta: Gadjah Mada University Press.

Pradopo, Rahmat Djoko. 2005. *Pengkajian Puisi*. Jakarta: Gadjah Mada University Press.

Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Stilistika Kajian Puitika Bahasa, Sastra, dan Budaya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

Rokhmansyah, Alfian. 2014. *Studi dan Pengkajian Sastra Perkenalan Awal Terhadap Ilmu Sastra*. Yogyakarta: Graha Ilmu.

Semi, M. Atar 1993. *Metode Penelitian Sastra*. Bandung: Angkasa

Siswanto, Wahyudi. 2013. *Pengantar Teori Sastra*. Malang: Aditya Media Publishing.

Soemanang, Muttaqin. 2013. *Analisis Struktur Lagu Puing Karya Iwan Fals*. Skripsi tidak diterbitkan. Semarang: Pps Universitas Negeri Semarang.

Sudjiman, Panuti. 1993. *Bunga Rampai Stilistika*. Jakarta: Pustaka Utama Grafis.

Sukohardi, Al. 2011. *Teori Musik Umum (Edisi Revisi)*. Yogyakarta: Pusat Musik Liturgi.

Syafiq, Muhammad. 2003. *Ensiklopedia Musik Klasik*. Yogyakarta: AdiCita.

Tanpa Aran. *Pentul Kustik*. (online). https://m.youtube.com/channel/UCFD8McLt6dhiLX_z4cZfQ. Diunduh 1 Desember 2017.